

Det är bara det mänskliga tungbenet som har rätt design och position för att kunna samarbeta med struphuvudet och tungan för att skapa ett talat språk.

Kan apor lära sig tala?

Av Johnny Bergman

En stor och fortfarande olöst gåta bland evolutionsbiologer är varför människan är den enda arten på jorden som kan tala ett avancerat språk. Ända sedan Darwins dagar har forskare försökt hitta ett tillfredsställande svar på frågan, men hittills har de inte lyckats. Trots att människor och de apliknande djuren har en mycket likartad röst anatomi och båda kan förvandla luft till ljud, finns det en stor klyfta mellan människors och t.ex. schimpansers talförmåga.

Förutsättningen för tal är att ha en hjärna, som är utformad för att uppnå finmotorisk kontroll av tungan, röstorganen och de delar som behövs för att både producera och förstå tal. Ett exempel på den hårdvara som krävs är människans unikt designade tungben. Det är bara det mänskliga tungbenet som har rätt design och position för att kunna samarbeta med struphuvudet och tungan för att skapa ett talat språk. ►

LÄRDE SIG DVÄRGSCHIMPANSEN KANZI ATT PRATA?

På 1990-talet väckte det stor uppmärksamhet när nyheten spreds om att en dvärgschimpans av hankön, Kanzi, hade lärt sig att prata.^{1,2} Han var född i oktober 1990 och började lära sig att "tala" som ett resultat av den träning man gav hans mamma Matata via ett talande tangentbord. Matata lyckades själv aldrig hantera tangentbordet, vilket dock Kanzi lyckades med.

Efter många års intensiv träning och nära social kontakt med människor, lyckades den här lärankiga schimpansen uppnå en ordförståelse som motsvarade nivån hos ett tvåårigt barn. När han var 10 år hade han lärt sig förstå hela 200 ord. Faktum är att han kunde mer än bara att "efterapa" människor. Han lyckades också få andra att förstå vad han behövde och ville ha, visa känslor och använda redskap.

Man lät vid ett tillfälle Kanzi utföra ett test, där han jämfördes med en tvåårig flicka som hette Alia. Testet gick ut på att man gav båda en muntlig instruktion att utföra vissa uppdrag och då lyckades Kanzi bäst av dem. När han blev äldre, visade det sig sedan att han föredrog människors sällskap framför att vara tillsammans med andra schimpanser. Allt detta är så klart imponerande, men bevisar detta att schimpansen genom träning skulle kunna hamna på samma nivå som människan?

RESTEN AV HISTORIEN

Nyhetsankaret i amerikansk TV, Paul Harvey, brukade ibland säga att "någon behöver berätta resten av historien". År 2002 diskuterade John Skoyles och Dorion Sagan fallet Kanzi sin boken "Up from Dragons". De konstaterar där bl.a.:

" Kanzi gjorde testet när han var fem år och Alia bara två. Det var ingen rättvis tävling. Alia lärde sig inte bara att förstå talade ord utan kunde också svara med ord och ge bekräftelse på hennes ordförståelse. Eftersom Kanzi inte kunde uttala hörbara ord, arbetade han med ett handikapp, när han försökte förstå talade ord på engelska. Därför är det anmärkningsvärt att han kunde förstå enstaka ord och korta meningar. Även om Kanzi aldrig någonsin kommer att kunna lära sig att tala av anatomiska skäl, har han en större förmåga att uttala vokalljud än andra schimpanser".³

Oberoende av hur mycket pedagogisk hjälp Kanzi har fått, så har det funnits en gräns för hans framsteg. År 1994 hade TV-programmet NOVA i USA ett underhållningsprogram med titeln "Kan schimpanser tala?". Programmet började med ett "samtal" med Kanzi, som använde ett talande tangentbord för att svara på intervjuarens frågor.

Det framgick tydligt gång på gång i programmet att Kanzi ofta gav helt felaktiga svar på frågorna. En av frågestäl-

Noam Chomsky

larna undrade t.ex.: "Finns det någon annan mat som du vill att jag ska bära med i ryggsäcken?" Kanzi svarade med hjälp av det talande tangentbordet: "Boll".

FÖDDA MED INBYGGD GRAMMATIK

Den framstående språkforskaren Noam Chomsky har förespråkat åsikten att människor föds med en inbyggd universell språkförmåga – en serie av biologiska växlar för komplicerat språk som redan byggts in på plats under de tidigaste barnåren. Detta, tror han, är förklaringen till varför barn kan förstå utvecklade språkregler även vid en tidig ålder – t.o.m. utan att vuxna lär dem!

CHOMSKY KONSTATERADE:

"Hastigheten med vilken man lär sig nya ord är så hög under vissa perioder i livet och uppfattningsförmågan så precis och anmärkningsvärd att man tvingas dra slutsatsen att det begreppssystem som ord och uttryck är kopplade till, redan finns på plats".⁴

Om Chomsky har rätt, varifrån fick då människan sin medfödda förmåga till språk? Chomsky själv vill inte ens försöka sig på en gissning. Han hävdar att *"våldigt få människor sysselsätter sig med frågan om hur språket uppstod, eftersom de flesta anser att det är en hopplös fråga".⁵*

MÄNNISKAN ENSAM OM ATT TALA ETT SPRÅK

Inget djur kan tala på det sätt som människan kan. Schimpanser kan inte uttala de grundläggande vokalerna a, o, i, etc. som finns i det mänskliga språket. Papegojor kan härma och imitera mänskliga ord och meningar, men har mycket begränsad förmåga att använda dem med urskiljning. Papegojan Pavarotti, som du kan läsa om i nästa artikel, är imponerande, men utgör inget undantag från regeln. Hundar kan utföra en mängd tricks på olika kommandon, som de tränats till att förstå. Men de kan inte tala och resonera.

Alla djur kommunicerar på något sätt. Fåglar sjunger, hundar skäller, bin utför en vaggande dans, schimpanser grimaserar och skriker och myror utbyter information om mat och aktiviteter i stacken. Men bara människan har ett språk med syntax (satslära).

NOTER

1. Sue Savage-Rumbaugh och Roger Lewin: "Ape at the Brink" (Discover 15(9): 90-96, 98) Sept 1994.
2. John R. Skoyles och Dorion Sagan; "Up from Dragons" (McGraw-Hill, New York) 2002.
3. Dito
4. Noam Chomsky: "Rules and Representations" (Columbia University Press, sida 139) 1980.
5. Citerad av Phillip Ross: "Hard Words" (Scientific American, 264(4): 138-147) April 1991.